

Opperlandse taal- & letterkunde

Battus

bron

Battus, *Opperlandse taal- & letterkunde*. Em. Querido's Uitgeverij, Amsterdam 1981

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/bran023oppe01_01/colofon.htm

© 2007 dbnl / Hugo Brandt Corstius

00 Motto's

Mooi dit idioom!

*Een lege regel? Nee
liever: laat taal-réveil!*

Opperland, let op uw woord!

Es könnte auch eine Sprache geben, in deren Verwendung der Eindruck, den wir von den Zeichen erhalten, keine Rolle spielt; in der es ein Verstehen im Sinne eines solchen Eindrucks nicht gibt. LUDWIG WITTGENSTEIN

Many readers will shake their heads sadly at the thought of how much talent and energy has been wasted on such trivialities. MARTIN GARDNER

La littérature potentielle reste donc la chose la plus sérieuse du monde. FRANÇOIS LE LIONNAIS

Lees - en beef! JACOB VAN LENNEP

00 Motto's [vervolg]

WIJ erkennen dat Battus moeite heeft gedaan enige ordening in dit zoekboek aan te brengen: door zijn taalkundig commentaar in cursieve letter naar de uiterste linkerzij te dringen, en de Opperlandse letterkunde in normale letter aan de rechterkant te houden, en ook door de nummers van zijn taalkundeparagrafen te laten corresponderen met de nummers van de letterkundige produkten, maar ons advies is toch dat u uitsluitend de in een vette letter afgedrukte reeks van bijdragen leest, die onveranderlijk van de gezegende hand zijn van niemand minder dan

DRS. G. VAN BUREN

Hoofdstuk 0 Program inclusief de Grondwet van Opperland

01 Wat is Opperlands?

Opperlands is Nederlands met vakantie. Opperlands is Nederlands zonder het akelige nut dat aan die taal nu eenmaal kleeft. Opperlandse woorden en Opperlandse zinnen zien er op het eerste gezicht net zo uit als Nederlandse woorden en Nederlandse zinnen. Maar Opperlands is dan ook bedoeld voor het tweede gezicht.

De Opperlander bekijkt de Nederlandse woorden en zinnen niet om er wijzer van te worden, maar om ervan te genieten. De Nederlander wordt bij het horen of zien van een woord orenfluisterlijk en ogenblikkelijk afgeleid door de betekenis daarvan. De Opperlander heeft van die betekenis geen last. Voor hem is het woord als een kastanjeboom, de zin als muziek.

Opperlands ligt in tussen sport en kunst.

Opperlands is sport. Wie ziet hoe een vérspringer, na jaren van training, dieet, en opofferingen, een sprong van zeven meter over een zandbak maakt, kan zich natuurlijk afvragen: had hij die zeven meter niet beter door het zand kunnen gaan lopen? De sporter begrijpt zo'n vraag niet; de Opperlander evenmin.

Sport is lichaamsbeweging met willekeurige, zelfopgelegde, absurde, handicaps. Waarom zou iemand teneinde een bal in een doel te brengen alleen de benen, of alleen de hockeystick, mogen gebruiken? Waarom zou iemand een verhaal schrijven, waarin elk woord begint met de letter waarmee het woord ervóór eindigde?

Om het beter te doen dan een ander, is een mogelijk antwoord. Maar hier wint Opperlands het toch van sport.

Bij sport is de prestatie een efemere gebeurtenis, waar hoogstens een foto van gemaakt kan worden. Wie minder ver springt dan een ander is ontevreden. Sport kenmerkt zich door veel verliezers en weinig winnaars. In Opperland is iedere Opperlander een winnaar. De prestatie blijft, dank zij het schrift, bewaard. Anonieme prestaties zijn vaak de mooiste. Ook wie onder een record blijft kan, door andere kwaliteiten van zijn Opperlands produkt, gelukkig zijn.

Opperlands is kunst. Het dient nergens toe. Je doet het omdat een geheime stem, die je wel eens vervloeken kunt, je daartoe roept. De schilder gebruikt verf, omdat verf te koop is. Maar het gaat hem niet om de verf. De Opperlander gebruikt Nederlands, omdat hij die taal kent. Maar het gaat hem niet om het Nederlands.

In sommige kunsten zijn uitvoerende kunstenaars nodig om de kunstprodukten tot leven te brengen. Opperlandse kunst kan, als er leeslicht is, door iedereen die lezen kan tot leven worden geroepen.

Bij kunst gaat het de kunstenaar vaak om iets anders, iets diepers, iets onder de oppervlakte van zijn kunstwerk. Bij Opperlands gaat het alleen om het Opperlands, de oppervlakte, wat je ziet.

Opperlands is de ontstijging aan de kluisters van het gewauwel op radio en in mondhoek, het geschrijf in krant en op ansicht.

Opperlandse taalkunde is een droom-taalkunde: als iets leuk is, dan is het goed. En wat leuk is, mag iedereen zelf weten.

De Opperlandse grondwet luidt: wat kan dat mag, en wat niet kan dat mag helemaal.

02 Wat is geen Opperlands?

Wat niet op een schrijfmachine getikt kan worden, dat is géén Opperlands. Een rebus van een getekende ree die een getekende bus voorttrekt is geen Opperlands. De rebus KzK pk (Grote kaasomzet voor de kleine kanapé) is dat wel. Een tekst die het moet hebben van tien centimeter grote of kromgetrokken letters is geen Opperlands. Het vel papier mag niet verdraaid worden onder het tikken!

Wat in een andere taal speelt dan het Nederlands is geen Opperlands. Dat lijkt vanzelfsprekend, maar is het niet. Steeds weer bieden mensen mij buitenlandse voorbeelden aan voor het Opperlands. Zulke voorbeelden kunnen prachtig zijn, maar je eet bij de Italiaan nu eenmaal geen loempia.

De Opperlander kijkt wel naar de internationale Recreationele Taalkunde, maar is fier genoeg om wat daar gebeurt ook in zijn eigen taal te willen doen. Na te apen? Ja, alle cultuur is naäpen.

Niet tot mijn opvatting van Opperlands horen: raadsels, charades, spelen, cryptogrammen, kruiswoordpuzzels, scrabble, schoonschrift, grafologie, typografie, concrete poëzie, ook

02a Dat *gege* moet maar eens uit zijn

WIJ zijn - het zal u niet verbazen - zeer gesteld op, ja welhaast verslaafd aan, Cryptogram en Scrabble. En van deze twee nog het meest op en aan Scrabble, dat spel met de honderd houten lettertjes en de twee houtjes zonder letter. Scrabble is het eindprodukt van de emancipatie van het woord, een ontwikkeling die vijf miljoen jaar geleden in een hoekje van Afrika begon, en die met steeds kleinere stappen op ons is afgekomen.

Vijf miljoen jaar geleden sloeg een naamloze aap een andere aap met een scherpe steen de schedel in. De mens was geboren.

Wij weten weinig van hem of haar; het enige dat wij in handen hebben is de gekliefde schedel met scherpe steen, die in een hoekje van Afrika werd opgedolven. En dat was niet eens de schedel van de eerste mens, doch van diens slachtoffer. In den beginne was de daad. Het woord moest nog even wachten.

Vijfhonderdduizend jaar geleden, ongeveer, begonnen de mensen te converseren. De woorden waren klanknabootsingen. Kinderen menen wel dat een koekoek 'koekoek' roept omdat hij de koekoek is, doch zo is het niet. De koekoek

.....

sport
 soort
 voort
 voert
 veert
 veest
 heest
 heist
 huist
 kuist
 kunst

.....

cave: antitaal
 vacantietaal

.....

zei altijd al 'koekoek', en daarom noemden wij deze vogel een half miljoen jaar geleden 'koekoek'. Waarom die koekoek 'koekoek' zei is een ander verhaal - de geschiedenis van de koekoekstaal, die eindigt in het koekoeksscrabble - maar wij behandelen hier de mensentaal. Je hoefde in die eerste tijden niet bij elk woord te onthouden wat het betekende, want dat hoorde je zo wel. Er bestonden geen woordenboeken, zoals er nu geen dingenboeken bestaan waarin je een tafel moet opzoeken om te ontdekken dat dit een viervoeter is die ons voedsel op zijn

rug draagt. Er was slechts één taal op aarde, zoals er nog steeds één ademhaling, één geslachtsleven, één sterven is.

Vijftigduizend jaar geleden werden de woorden ingrijpend anders. De legende wijt het aan de Babelse toren. Het ene groepje mensen ging een tafel ‘table’ noemen, anderen hielden het op ‘Tisch’, terwijl de Batavieren zo verstandig waren gewoon het woord ‘tafel’ te gebruiken. De klank van een woord kwam los van de betekenis, al was er wel een koloniale verhouding met de betekenis als meester.

Vijfduizend jaar geleden werd het schrift uitgevonden. Was de klank van een woord daarvoor vergankelijk, nu kon de vorm van een woord blijvend worden vastgelegd in klei, steen, of op papier. Zelfs tonglozen konden het lezen. De mooiste archeologische vondsten zijn scherven met een half woord. Een half woord is niet een halve betekenis. Het woord ‘ta’ is niet de linkerhelft van een tafel.

Uit deze tijd dateren liederen als ‘Lalalalala’ en ‘Joepiedepoepie’. Het woord scheurde zich los van zijn betekenis.

Vijfhonderd jaar geleden werd de drukkunst uitgevonden. Kon men daarvóór aan de grootte en dikte van een letter nog aflezen hoe kwaad of krachtig de schrijver was, nu waren alle letters hetzelfde geworden. De grafoloog ging bij de astroloog zitten. Pas bij het gedrukte boek ontstond algemeen de gewoonte om ‘stil’ te lezen. Wij lezen bij voorbeeld graag Portugees, hoewel wij geen idee hebben hoe het wordt uitgesproken. Het domme oor is vervangen door het slimme oog. Het woord is los van betekenis en klank, het is nog slechts een rijtje letters.

Vijftig jaar geleden werd de kruiswoordpuz-

al zitten in al die bezigheden vaak Opperlandse ideeën, elementen en inspiraties.

Even apart en met nadruk: de Woordspeling behoort niét tot het Opperlands. Een woordspeling werkt pas in een bepaalde situatie, liefst uitgesproken door jezelf. Wel gaan woordspelingen allemaal terug op enkele Opperlandse principes. Volgens de definitie van Henk Schultink (c2) is er 'woordspel' als sprekers en schrijvers opzettelijk gebruik maken van het feit, dat in taal aan formele identiteit semantisch verschil gebonden kan zijn.

Poëzie is geen Opperlands, al is de grens vaak onduidelijk.

Cru gezegd: ik heb (en citeer) in het kader van dit boek, liever Trijntje Fop, John O'Mill en Zonderland (alias Kees Stip, J. van der Meulen en D. van der Vat) dan K. Schippers, Remco Campert en Leo Vroman, hoe Opperlands die drie soms ook zijn. Voor proza geldt, in het kader van dit boek, dezelfde voorkeur: Jan Hanlo en Harry Mulisch zijn beiden dol op woorden, maar Hanlo is de zuivere Opperlander, terwijl Mulisch helaas altijd de indruk wil wekken dat het om diepere dingen gaat. Bij Hermans citeer ik Toon netzolief als Willem Frederik.

Gezien de Opperlandse grondwet zijn al deze inperkingen natuurlijk onzin, maar ik wil ermee duidelijk maken wat u in dit boek niet moet verwachten.

03 Aardrijkskunde en geschiedenis

Ik heb geen studie gemaakt van de met het Opperlands corresponderende kunsten in andere talen en culturen, en ook niet van de geschiedenis van de Opperlandse taal in deze lage landen.

In andere talen is vaak jaloersmakend veel. Om ideeën te jatten lees ik graag Engelse (Amerikaanse) en Franse publikaties. In de Amerikaanse beperkt men zich meestal niet tot het Opperengels. Daar floreert de Recreational Linguistics met tijdschriften en congressen, zoals er naast de officiële wiskunde een Recreativele Wiskunde bestaat, die voor veel wiskundigen de echte wiskunde is, en bevruchtend werkt op de officiële wiskunde. De rare spelling van het Engels is kennelijk geen bezwaar voor de vernuftigste pronkstukken. Ik zal in de komende paragrafen weerstand bieden aan de verleiding om bij elk procédé een schitterend buitenlands voorbeeld te geven. Daar zijn andere boeken voor. In Frankrijk is het moderne Opperfrans in handen van het Oulipo (Ouvroir de Littérature Potentielle)

.....
**Recreational
 Real creation**

(Werkplaats voor potentiële literatuur), dat sinds 1960 zegenrijk werk doet.

Voor wat Nederland betreft denkt men natuurlijk het eerst aan de rederijders, en aan de eeuwen dat mensen die nu voetbalsupporter of kruiswoordpuzzelaar zouden zijn, in letterlievende clubs zaten, en vaak Opperlands bedreven zonder het te weten.

Uit de achttiende eeuw en uit de negentiende eeuw heb ik enkele voorbeelden van Opperlandse literatuur opgenomen. De oudste vondst is een spiegelzin van... Spiegel (25). Achterin de index (99) vindt men een jaartalgeschiedenis.

Uit mijn eigen leven meen ik mij te herinneren dat het jeugdblad Doe Mee mij wakker maakte met verhalen over 'De Venter en de Veteraan' (47a), en: 'Hij trekt wel op-die-mist' en 'Het is een pest-die-mist'.

De jongste opleving (ook in vorige eeuwen bleek het laatste eeuwgetij gunstig), en de term 'Opperlands', begonnen met een Opperlandse pagina in NRC-Handelsblad van 27 augustus 1976, waarvoor ik een aantal vrienden zo gek gekregen had een bijdrage te maken. Het jaar daarna was Vrij Nederland gastheer, in 1978 besteedde Onze Taal zijn hele zomernummer aan het Opperlands, en in 1979 was Margriet gastvrouw.

Een tOpperlands jaar was 1978: Kousbroek publiceerde zijn vertaling van Queneaus Stijloefeningen; A-sage, E-legende, en O-sprook werd herdrukt, het aantal palindromen werd te Andijk van minder dan honderd tot boven de vijfhonderd gebracht, Inez van Eijk publiceerde een gigantische verzameling dooddoeners, en drs. G. van Buren zette haar column in NRC-Handelsblad om in een Opperlandse enclave op Nederlands grondgebied.

Wat betekent die opleving?

Is Opperlands leuk?

Of is het meligheid ten top gedreven, teken van taalmoetheid, decadentie, zinloos tijdverdrijf, oppervlakkige gijntjes of geintjes, verspilde tijd en moeite? Ik weet het niet. Het zijn de verkeerde vragen. Ik beweer niet dat alles wat Opperlands heet leuk is. Ik beweer niet dat alles in dit boek leuk is. Ik wou het alleen in een boek bij elkaar zetten. Waarom? Lees de volgende paragraaf.

04 Waarom dit boek, en hoe?

Ik schreef dit boek om van het gezeur af te zijn, en omdat niemand anders het deed. Het is vreselijk nachten door te brengen met het zoeken naar omkeerbare woorden als 'petstep' en 'nedertreden' - in dit boek staan ze alle tweemaal driehonderdendrie. Ik vind het tijdrovend om steeds weer te gaan zoeken naar het vodje papier waar de kortste zin met alle 26 letters van

zel uitgevonden. De woorden werden als schering en inslag in een abstract tapijt geweven. Vervelend was dat de omschrijvingen nog aan de betekenissen der woorden herinnerden. Het cryptogram verminderde dit, en het Scrabble maakte er totaal een eind aan. De vorm was alles. Aan het einde was het woord. Vijf jaar geleden werd in Frankrijk het eerste kampioenschap Scrabble gehouden. De toevalsfactor wordt geëlimineerd door, net als bij kampioensbridge, de spellen tevoren uit te zoeken.

In Frankrijk heerst een Scrabblecultuur. Het dagblad De Wereld en het weekblad De Nieuwe Kijker hebben een vaste Scrabblerrubriek. Als het aan ons ligt komt dat hier ook, maar het ligt niet aan ons.

In Frankrijk zijn talloze Scrabbleboeken, waaruit men bij voorbeeld kan leren dat wie de zeven letters 'urinez' (zoudet plassen) op zijn bordje heeft liggen ook 'nuiriez', 'ruiniez' of 'uniriez' kan leggen. Toch is het Frans minder geschikt voor Scrabble dan het Nederlands. Voor het Frans kan men namelijk uitputtende woordenboeken maken, maar Hollandse scrabbelaars kunnen discussiëren over woorden als 'ruineneus', 'beigewimpel' en 'melkboerse'.

Wij speelden eens incognita op 'De Kring' met de dames Binnendijk [ja, de vrouw van de beroemde dichter Dam) en Krabbé (ja, de moeder van de beroemde schrijver Tim), en kregen ruzie over ge-woorden. Natuurlijk mogen 'gezeur', 'geleur' en 'gekeur'. Maar hoe staat het met 'geheur' (tegen iemand die steeds 'heur haar' zegt: 'Dat geheur moet eens uit zijn'), en 'gedeur' (tegen iemand die het al maar over deuren heeft: 'Dat gedeur moet eens uit zijn'). Wij legden toen het vierletterige woord 'gege' met de verzuchting die in de titel is weergegeven.

03a Vijf klinkdichten

het alfabet op staat - in dit boek staat hij. Het ergert me dat een lector in de litteratuurwetenschap alle Opperlands 'anagrammen' noemt, en dat ik met mede-Opperlanders niet helder kan praten, omdat goed gedefinieerde termen ontbreken - in dit boek staan ze.

Ik heb niets weggelaten omdat ik het genre, of de beschikbare voorbeelden, niet leuk vond.

Bij de verschijning van de vier Opperlandse pagina's was de bedoeling: de nietsvermoedende burger uit zijn letterpastei te wekken, en hem te dwingen zijn ogen wijd te openen. Ook in dit boek was de verleiding groot om alleen Opperlandse Letterkunde op te nemen. Dat zou een ratjetoe worden. Enige ordening leek nodig. Een Opperlandse theorie dus, die op het oog uiteenlopende gevallen onder of boven één noemer brengt, en op elkaar lijkende gevallen onderscheiden kan. Dat die theorie ook een parodie op gewone Taalkunde is geworden, moet u maar op de koop toe nemen.

Dit boek bestaat uit een Opperlandse Taalkunde (die u nu leest), met honderd paragrafen in tien hoofdstukken, op de linkerbladzijden (in cursieve letter, want in een Buitenlandse taal, het Nederlands), en uit een Opperlandse Letterkunde in gewone letter.

Iedere paragraaf draagt een vet tweecijferig nummer. Het eerste cijfer geeft aan in welk hoofdstuk u bent. Elk Opperlands specimen draagt een nummer, dat aangeeft bij welke taalkunde-paragraaf het hoort, en daarachter een letter. De verwijzingen naar de bibliografie in 97 bestaan uit een letter gevolgd door een getal. In 96 verantwoord ik zo goed als ik kan alle bronnen. 98 geeft een register van Opperlanders. 99 is de index.

De verdeling in paragrafen is niet om de tekst in gelijke stukken te splitsen, maar principieel. Een lege paragraaf (28) is ook een paragraaf. Het was mijn bedoeling dat de honderd paragrafen ook bij groei van het Opperlands voldoende kunnen blijven.

05 Opperlandse Letterkunde

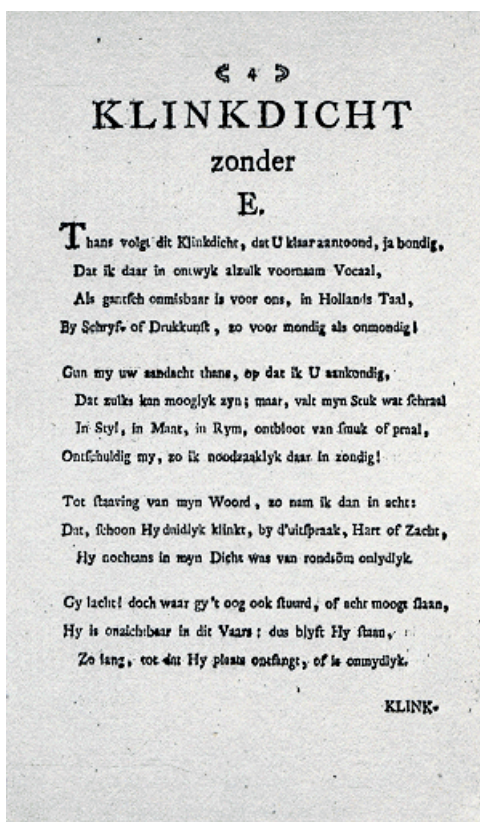
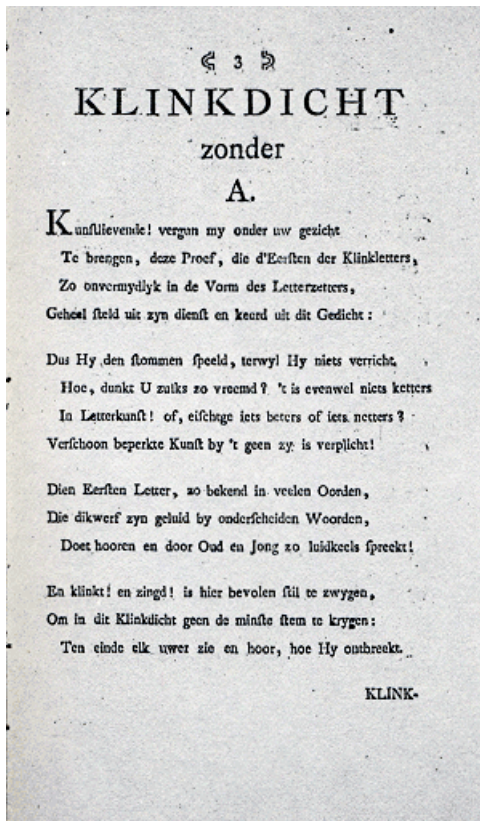
Zonder een Nederlandse Litteratuur zou er toch een Nederlandse taal, een Nederlandse taalkunde, en een Nederlandse cultuur zijn. Maar zonder Opperlandse letterkunde was er geen Opperlands, geen Opperlandse taalkunde en geen Op-cultuur. Elke tekst in het Opperlands hoort namelijk ipso facto tot de Opperlandse letterkunde.

De auteurs zijn vaak anoniem. Dikwijls hebben meerdere personen onafhankelijk van elkaar hetzelfde bedacht.

[vervolg van 03a]

In een bedendaegsch .Fransch . Tydschrift , genaemd La Bibliotheque Beligique , op Bladzide 179 en 180 van het derde Deel:eerste Stuk . gevonden hebbende eenen Brief , in welke de Klinkletter A was aangelaten , bewoog my de lust , om eens te beproeven , iets dergelyks , het zy in Rym of Omrym , in 's Nederduitsch , opstellen , en besloot tot het maken van een Klinkdicht zonder den gemelden Klinkletter . Dat ik den gemaklyksten weg niet insloeg om denzelve te vermijden ; maer ook te gelyk aen Mact , Rym en een zeker bepaeld getal van Regels was verbonden , behoeft ik den Dicht- en Taalkundigen niet te berichten . " Getuog , dat ik door alle deze hinderpaelen heen dringende , myn Doel heb mogen bereiken , met alzulk een Klinkdicht aen eenige myner Kunstverrienden onder het oog te brengen , en doof , dezelve aengemoedigt te worden , ons , vervolgens , nog Vier sootgelyke Dichten , zonder de overige Vier Klinkletters , te vervaerdigen , ten einde een volledig Vystal aen den dag te brengen . Mag nu deze Proeve , ter aantooninge dat het in onze Taale zoo onmogelyk niet schynd van den eenen of anderen Klinkletter uit een Geschrift te laeten , en daer van geen gebruik te maken zoo als sommige voorgegeven , by derzelve opneeminge , in 's algemeen den Dicht- en Taalkundigen niet minder onafkeurlyk en voldoenende zyn , dan dezelve aen myne Kunstverrienden in 's byzonder is geweest , het zal my aenspooren , om eerlang noch eenige andere Gedichten uit te geven , dewelke tot Besluit zullen verstrekken van alle de Werken die , zedert een halve Eeuw , zyn uitgegeven onder den Naem van

ARS SUPERAT FORTUNAM.

Veel Opperlands gaat, net als andere kinderfolklore, zonder enige leerdwang of andere poespas, van generatie op generatie over. Iedereen hoort vroeg of laat het woord 'angstschreeuw' met zijn acht medeklinkers (42), niemand weet wie dat wonder het eerst zag.

Veel buitenlandse Opperboeken bedden hun materiaal in verhaaltjes in. Die zijn vaak uiterst flauw. Niets van aantrekken. Rembrandt vertelde ook flauwe moppen. Drs. Van Buren schrijft maniëristisch, ja zelfs in Marinistische stijl, waar lang niet iedereen van houdt. Maar ik besloot dat u maar door haar wij-stijl moet heenbijten, want zij weet veel, en ik kan niet om haar heen. Dikwijls geeft ze een compleet college Opperlandse Taalkunde, en waarom zou ik dat in mijn eigen woorden navertellen? Door haar bijdragen wordt mijn plan voor een strikte scheiding van Letterkunde en Taalkunde wel gesaboteerd.

Soms zult u zien dat de letterkundige voorbeelden nauwelijks aansluiten bij wat de taalkunde vertelt, of daar zelfs tegen ingaan. Zoveel pis, zoals de Fransman zegt.

06 Zes Opperlandse genres

In de Opperlandse letterkunde dient men minstens zes verschillende soorten te onderscheiden:

1 HET TONEN van een Opperlands kunststukje. Hierbij zegt de een dus tegen de ander: 'Angstschreeuw', en de ander geeft een vreugdeschreeuw, of zegt: 'Die ken ik al'. Het voorbeeld in 06a zal niet worden uitgelegd.

2 HOMOGEEN proza. Ook hier wordt iets getoond, maar het getoonde heeft de bijzondere eigenschap, dat elk stuk ervan aan dezelfde Opperlandse eis voldoet. In zo'n geval wordt de lengte van het proza al een verdienste. Kijkt u bijvoorbeeld eens naar 06b en probeert u, alvorens paragraaf 14 te lezen, te zien wat daar aan de hand is.

3 DOELPROZA, een te weinig beoefend genre. Een Nederlandse tekst die er bedrieglijk normaal uitziet, en die aan het slot alleen zo geschreven blijkt te zijn om een bepaald Opperlands sloteffect te kunnen plaatsen. Zie voor een voorbeeld 06c of 90d. In Frankrijk was Raymond Roussel, en in Engeland zijn de radiosprekers Frank Muir en Denis Norden de helden van dit genre. Men kan het 'retrospectief Opperlands' noemen.

4 TRANSFORMATIES uit een Nederlandse tekst. Kousbroek is daarvan ten onzent de pionier met zijn opschuiving over zes woorden in het woordenboek (06d), en de drie sonnetten van Kloos, die overigens heel verschillende Opperlandse salto's maken (12a, 30a, 80a). Van Kousbroeks negenennegentig Queneauesque tramformaties geven wij in het onderstaande, als het zo uitkomt, de eerste regel.

[vervolg van 03a]

KLINKDICHT

zonder.

I.

Ga nu oplettend voort; en merk hoe van de Baen
Rondsöm gehouden word den sterkten der Vocaelen,
Veistrekend tot een Pronk en Halp een veele Taelen,
Daer, zonder Hem, nau Sprack- of Taekunft kan bestaen.

Noem Hem den sterkten van all' and'ren! merk Hem een
. Als onverzetbaer, zo voor 't leezen als verhalen!
Dees Letter draegt den Roem, door Kracht en Klank te praeten;
En heeft een Nederlands Tael altoos veel goeds gedaen.

Om zulk een Letter dan, als thans van Woord tot Woord,
Te ongaen, zo weet men, dat geduld daer toe behoort;
Vorsil, wanneer een Vaers word zonder hem geschreeven:

Want, een Vocael als dese, en vaak van dubble Klank,
Staet al te vast; en raekt, zo zeldzaam van de bank:
Nochtans, men zal een U een Voorbeeld daer van geeven.

KLINK-

« 6 »
KLINKDICHT

zonder
 O.

Die zyn reeds afgedankt; 'k zal verder nu beſetten
 Dien, die het wydſte gaept, den Vienden naer zyn rang:
 Ten einde dit Gedicht blyf buiten zyn bedwang,
 Dat Hy zich daer in 'zal als Klinkend nederzetten.

Als Schrik en Angſt en Pyn de Ruſt en Luſt verpletten,
 Wat ſchreeuwd Hy niet luidkeels! wat klinkt Hy naer en bang,
 By Jammer en Elend! by Klage- en Treurgezang!
 Meer, is 't in Vreugd, Hy juicht dan bly by Feest-banketten!

Dan'ziet men hem aldaer afbeelden, in een Krans
 Van al wat hupp'len kan, en mēe wil aen den Dans,
 Als Meester van het Spel, met hand aen hand te ſluiten

Præld Hy aen 't Stargewelf als een verheven Ring,
 Hy diend Saturnus met zyn' uitgestreken' Kring.
 Wat is Hy in 't Getal? een Niet! die blyf hier buiten.

KLINK-

« 7 »
KLINKDICHT

zonder
 U.

De Laetſte zy ook hier onzichtbaer op 't Toncel.
 Op dat men does niet hoor heeft Hy geen Rol gekreegen.
 't Is billyk dat hy zwyg en voor geen Blaezer ſpeel,
 Daer A, E, I, en O t'saem hebben ſtil gezeegen.

Dat Hy ten Starrenkreis en Dierenkring geſtegen,
 En, naer zyn rang geplacſt, aldner den Stier afbeel;
 Of, by Romeinen, Hem byzonder toegenegen,
 In 't Cyfferaal, met I en O mag hebben deel:

Hier teld Hy niet; en, om een Klinkdicht op te maken,
 Behoeft hy niet altoos. Genoeg, dat hy ten baken
 Slechts diend, omrent het geen ik thans moet gade ſtaan.

Ten Slot: zo dit behaegd, het geen hier t'saem geſfeld is,
 In ieder Klinkdicht; daer geen Klinkerd in gemeld is,
 En d'Een noch d'Andr ſpreekt, ik heb myn Taek gedaen.

A. F.

Onder transformaties valt misschien ook het anagram. ‘Motorinspectie’ en ‘protectionisme’ zijn doodgevone woorden. Pas als je ziet dat de een uit de ander getoverd kan worden, verschijnt de Opperlandse thrill. Een bijzonder soort anagram is de klankverwisseling als in ‘verkrachte eenden’ en ‘godgewaagde meiden’ (32).

5 OPPERLANDSE VONDST in gewone Nederlandse tekst. Dit kan precies hetzelfde woord zijn als in 1 werd getoond, maar de bevrediging komt heel anders tot stand. Als in een Nederlands boek ‘angstschreeuw’ staat, is dat niets bijzonders. Maar als in een krantealinea alle zesentwintig letters van het alfabet gedrukt werden, dan geeft dat de ontdekker verrukking.

Op de moeilijke vraag hoe je zeker kan weten dat een tekst echt naïef-Nederlands zonder stiekeme Opperlandse bedoelingen was, kom ik (o.a. in 57) nog terug.

6 Het laatste genre is voor mij het ideale: de beschrijving van een OPPERLANDS FENOMEEN IN HET OPPERLANDS. Vooral wanneer het Opperlandse proza zelf beantwoordt aan de eis die er in ter sprake wordt gebracht (12b, 06e, 17c), is de bevrediging groot. Hier kan namelijk de inhoud van de Opperlandse tekst onbeschaamd meedoen, om de vorm te illustreren.

In hoofdstuk 9 kom ik terug op de vraag of dit de mogelijkheden uitput. Nu al kunnen we vaststellen dat haaks op deze indeling in zes soorten Opperlands nog weer andere verdelingen zijn aan te brengen, die betrekking hebben op vragen als:

Is het Opperlandse woord zelf een Nederlands woord?

Is de Opperlandse prestatie gericht op een record?

Is de Opperlandse prestatie alleen te begrijpen met een omstandig verhaal eromheen?

Hoe leuk is de Opperlandse prestatie?

Hoe moeilijk is de Opperlandse prestatie?

07 Opperlandse Taalkunde

De taak van de Opperlandse taalkunde, net als van de taalkunde van iedere andere taal, is ordening en inzicht te verschaffen aangaande op het oog zeer uiteenlopende taalverschijnselen. De Opperlandse taalkunde geeft geen antwoorden op de vragen: waarom Opperlands, waarheen Opperlands? Zij levert geen criterium voor wat goed Opperlands is, en geen recept om goed Opperlands te schrijven.

Je kunt van veel Opperlandse procédés wel de moeilijkheidsgraad berekenen, maar ik deed dat niet. Ook heb ik principieel niet de computer ingeschakeld om Opperlandse resultaten te geven. Je kunt met weinig moeite alle keerwoorden uit Van Dale laten lichten, maar dit leek mij aardig noch nuttig.

Hoofdstuk 1 behandelt het onnatuurlijke verbod van letters, en het effect dat zo'n verbod heeft.

Hoofdstuk 2 behandelt de Opperlandse behoefte aan symmetrie, spiegeling - een onnatuurlijke eigenschap van taal.

Hoofdstuk 3 gaat over het vreemde verschijnsel dat een woord soms nog een ander woord kan herbergen, door de letters van plaats te doen verwisselen (anagram), of door het woord anders te geleiden (homogram).

Hoofdstuk 4 gaat over de onnatuurlijke behoefte van de Opperlander om gelijke taalelementen op te stapelen, terwijl de Nederlander in zijn taal herhaling mijdt als de pest.

Hoofdstuk 5 gaat over woorden geordend op hun lengte.

Hoofdstuk 6 geeft verschijnselen die de grammatika van het Nederlands bespotten.

Hoofdstuk 7 behandelt andere soorten opmerkelijke Nederlandse woorden.

Hoofdstuk 8 trekt de consequenties uit het feit dat Nederlands niet de enige taal ter wereld is, en dat iedere Nederlander met vreemde talen te maken heeft.

Hoofdstuk 9 bevat enige algemene zaken, en de registers.

Bij deze korte opgave van de inhoud der hoofdstukken had ik het steeds over 'woord', maar ik bedoelde eigenlijk: 'gram'. Wat een gram is hoort u nu.

08 Gram, spatie, ij en andere afspraken

'Gram' komt uit het Grieks, en betekent: schrijfsel.

Een gram kan zijn: een tekst, een zin, een halve zin, een woord, een half woord, een lettergreep, een letter, of een stukje van een letter, zoals het puntje op de i. Neem nu het naar boven geopende hoefijzervormige, ik zou haast zeggen u-vormige, kronkeltje u. Dit kan elk van de volgende grammen zijn:

u in ü. De Duitse letter ü bestaat uit een aantal onderdelen, waarvan u er eentje is (17).

u of U. Dit zijn twee uitvoeringen van de letter u, de eenentwintigste van ons alfabet. Bij deze letter hebben ze toevallig dezelfde vorm. De u is de op zijn kop gezette n.

u in 'ulevel'. Hier is de u de eerste lettergreep van de drie waaruit 'ulevel' bestaat.

U of u. Het woord voor de beleefde tweede persoon enkelvoud en meervoud.

U? Hier is U een vragende zin, die toevallig uit één woord bestaat.

Laat ik het ééns, en voor altijd, duidelijk zeggen: ik ben nauwelijks geïnteresseerd in de klank, en al helemaal niet in de

06a Begin beving beving Begin

De winter in Peking begint erg ingewikkeld. In de hitte hingen dikke middelvingers witte slingerlinten in seringen. In de kilte zingen minne kindervrinden Piets bierlied:

Wie zielsvriend diepvriesfriet biedt,
die grieft diens griepkiem niet.
Wie vriendlief drie, vier bier giet,
die ziet diens siefkiem niet.

06b vrouwenzinnen

er was eens een zeeman wiens vrouw eveneens eens een verre reis naar ruime zeeën wou ervaren. ze verwees naaicursus en servies naar een surinaamse mevrouw, maar ze nam eieren en mixer mee, en ze voer van assen naar riviera. zeemans naam was maurice. mevrouws naam was suzanne. maurice en suzanne wonnen zoon rinus. rinus is een serieuze inwoner van cannes. wanneer in mei cinemaceremonies in cannes arriveren, smeren rinus en mamma 'm, en zwerven via rimini en messina naar cairo. mamma zei: 'soares en suarez amuseren me zeer. ze verzuimen unaniem economiecrisis en overwinnen marxisme en maoïsme, maar animisme en exorcisme creëren meer succes', 'merci' zei zoon.

eenzame zeeman in assen nam vier, soms zes, zeven zware roezen, maar ervoer massieve amoureuze armoe. vara, ncrv en avro waren weer arm in mise-en-scène, en avenue, simenon en nrc wonnen evenmin enorme animo.

ironie was maurices commercie; zo zei-ie: wanneer in mars-universum aminozuren, waarom zeeman in assen eenzaam? sexvisioen verrees, maar zeeman was immuun.

in cairo zien suzanna en zoon zeemeerminnen zwemmen en vissen consumeren in een circusrevue, en ze zien oerouwe mummies in museum. verzon suzanne: 'mummies van caesar en nasser?' 'nee, moe, onzin' zei zoon rinus, 'en evenmin van onassis en nixon; mummies van souverainen over mensenmassa's, viziërs van overwonnen rassen'.

ineens was zomerse weer over. ooievaars arriveren in cairo. raven zweven over moerassen. onweer en sneeuw razen. moe en zoon vrezin vriezen. 'voorwaar saai en oncurieus' zei suzanne, 'maar we wensen weerzien mooie, wassenaarse wei'.

'vous avez raison' zei rinus voornaam, en zo reizen ze weer van suez naar assen. ze nemen verworven rimram mee: souvenirs van romeinse ruines, verse ramenassen, en marmeren neuzen van unesco-concern.

ze arriveren in assen en verrassen zeeman zeer. weerzien is warm. zoenen sussen
zenuwen. 'is reisneurose nu over?' zei zeeman. 'nou nee' zei mevrouw, 'maar
reisseizoen is over'.

resumé: oecumene overwon ruzie. amen.

betekenis. Dat de u in het woord 'querulantenbusdeur' steeds anders, of helemaal niet, klinkt, raakt ons niet. Voor ons is elke u hetzelfde. De taalkundige bedoelt met u misschien wel een klank (de oe), of een betekenisdragend elementje zoals in 'alstublieft', maar ik doe daar niet aan mee. Klank en betekenis brengen vaagheid en subjectiviteit (22 en 72!), en ik wil zekerheid en objectiviteit.

Bij ons zit een letteronderdeel altijd in een letter, een letter in een lettergreep, een lettergreep in een woord, een woord in een zin, en een zin in een tekst. Al die dingen heten 'gram', en hun onderdelen heten 'ondergrammen'.

Het ligt wel eens wat moeilijker. Zijn a en a dezelfde letter? Waarom zit in 'avonduren' een lettergreep u en in 'avonturen' niet? Hoeveel woorden en letters staan er in de tekst 'im- en export'? Is 'kent' hetzelfde als 'Kent'? Uit hoeveel letters bestaat 'Buddingh'? Is de spatie een letter? Is de ij één letter? Is 'kijk' een spiegelwoord, of juist 'jij'?

Ik wil over die zwaarwichtige kwesties best iets zeggen, maar roep eerst de Opperlandse grondwet in herinnering. U moet in elk voorkomend geval doen zoals u goed uitkomt. Als u de zinsnede 'Kenau qua nek' als symmetrisch wil zien, dan moet u de spatie geen letter noemen. Maar in andere gevallen is het juist voordelig om dat wèl te doen.

Een praktijkgeval om het begrip 'gram' te illustreren.

Een gram is 'symmetrisch' als het bestaat uit een rij ondergrammen die bij omdraaiing dezelfde rij blijft. Voorbeelden:

Het woord 'tut' is symmetrisch in het ondergram letter.

Het woord 'TUT' is symmetrisch in het ondergram letterdeel ('tut' niet!).

Het woord 'renuren' is symmetrisch in het ondergram lettergreep.

De zinsnede 'Kenau qua nek' is symmetrisch in het ondergram letter (spatie is hierbij dus géén letter).

De zin 'Kent u Kent' is symmetrisch in het ondergram woord.

Dank zij 'gram' kunnen we al deze gevallen in één definitie vatten.

Alle letterversieringen zullen we wegdenken, net zoals in kruiswoordpuzzels 'Curaçao' en 'bekachel' elkaar in de vijfde letter kruisen. Wij vinden 'Citraën' en 'citraen' hetzelfde, zolang we niet naar lettervormen kijken.

Onder 'klinker' versta ik nooit iets dat met klanken te maken heeft, maar altijd: één der krabbeltjes a e i o u ij (misschien) en y (misschien, en dan ook in het woord 'royaal'). De andere letters heten 'medeklinkers'. Bedoel ik een enkele keer wel klanken, dan zeg ik dat.

Nu de y-ij. Daarover bestaan vier standpunten:

1 Het standpunt van Van Dale. Het alfabet eindigt op xyz. Ergens tussen de woorden I-ijzer en ik staan woorden die met de twee letters i en j beginnen. Dat die j zo dicht bij de i wordt afgedrukt is even onbelangrijk als dat in 'financieel' de eerste i in de schaduw van de f staat. In 'minijurk' staat hetzelfde duo als in 'ijzer'. Ben je consequent, dan schrijf je 'Ijmuiden'. 'Jij' is symmetrisch.

2 Het Hollandse standpunt. Het alfabet eindigt op xijz. De 'lange ij' is één letter, je schrijft 'Ijmuiden', en 'kijk' is symmetrisch. In 'minijurk' staat de lange ij niet. Als we een y tegenkomen zeggen we net als bij een π of α : 'dat is geen Hollandse letter.'

3 Het tolerante standpunt. Het alfabet eindigt op xyijz of xijyz, en heeft dus zevenentwintig letters.

4 Het PTT-standpunt. Het alfabet eindigt op xyz, en namen die vroeger ij hadden krygen nu y. Het probleem is opgelost door onze eigen mooie ij te vernietigen. Ik vind 1 en 4 absurd. 1 is historisch verantwoord, en 4 kan zijn nut hebben als je meneer 'De Bruyn' zoekt, en je weet niet of het met y, ij, of zelfs 'lange ij zonder puntjes' is.

Ik praat meestal vanuit het Hollandse standpunt ('Het alfabet heeft zesentwintig letters en eindigt op xijz'), maar als het zo uitkomt betrek ik het tolerante standpunt. Dat zeg ik er dan wel bij. In 17 en 18 wordt zelfs een nog verdergaande tolerantie verlangd, die niet iedereen zal kunnen opbrengen.

06c Oudjaar

Volgende keer wil ik u mijn bevindingen vertellen inzake mijn onderzoek naar de handelingen der Haarlemse vroedschap van 1512 tot 1516, waarvoor ik een tijdje op het Rijksarchief heb doorgebracht. Maar deze keer vertel ik vast een aardige anekdote.

Het is een mooi allegaartje wat daar op het archief werkt. Neem bij voorbeeld de Oostenrijker Otto Jahr, die zo pro-Nederlands is geworden dat hij niet alleen de koningin heeft verzocht om voortaan Jar te mogen heten (het verzoek is ingewilligd, maar we noemen hem natuurlijk toch ‘Jaar’), maar ook met een Amsterdams accent is gaan spreken: Duitsers hebben immers de gewoonte elke *s* als *z* uit te spreken en van de weeromstuit spreekt nu Jar een *z* als een *s* uit. Hij is een prima vakman, al zeurt hij wel eens te veel over de beroemde archivariissen die hem destijds in het Wiener Archiv in de geheimen van oude papieren hebben ingewijd. De jongere ambtenaren hebben soms nog wel eens nieuwerwetse opvattingen; maar als bij voorbeeld Gerard Kweepoor voorstelt om de minuten van de vroedschap (zoals die notulen eigenlijk heten) die ik bestudeer, niet tussen de middag, als we met zijn allen in Pleinzicht koffie gaan drinken, in de kluis op te bergen, dan beschouwt Otto Jar dat als een blasfemie, en hij krijgt in zulke zaken altijd direct steun van de stokoude Jan, wiens achternaam niemand schijnt te weten. Van Jan heb ik altijd de indruk dat hij zélf de oudste documenten, zoals mijn Haarlemse minuten, in het archief heeft opgeborgen. Jan spreekt ook Amsterdams, maar hij doet het omdat hij uit Amsterdam komt. Naast Kweepoor is ook Kelley nogal eens opstandig tegen de stoffige archiefgewoonten. Hij kan zich daarbij dan geweldig opwinden, wat wij maar wijten aan het Ierse bloed van zijn grootvader. Een paar dagen voor oudejaar (dit is een oudejaarsvertelling) had hij een felle woordenwisseling met Kweepoor, die ons allemaal verraste door op Kelleys uitroep: ‘Jij moest es wat meer kosmopolitisch gaan denken,’ rustig te antwoorden: ‘Verbeeld jij je maar niks, mijn grootmoeder van moederszijde was ook een Ierse.’ Deze bekentenis bracht een paar dagen verzoening tussen Kelley en Kweepoor, maar toen liep het weer mis.

Ik had een nieuw pakket minuten te voorschijn gehaald, die weer ellendig stijf aan elkaar geplakt waren (ze waren sinds 1513 niet meer gelezen). Ze moeten dan een tijdje in een oplossing van petraldehydeglobine gelegd worden en ik vroeg Kelley om dat even te doen. Nadat ze er een half uur in gelegen hadden, wilde Kelley ze eruit halen, maar Kweepoor hield hem tegen: ‘Ze moeten er veel langer in liggen,’ zei hij, ‘wel een halve dag, anders scheur je ze als je ze van elkaar lostrekt.’ Voor het weer een slaande ruzie tussen hen werd, waarin hun Ierse voorouders weer naar voren zouden komen, riep ik Otto en Jan te hulp. ‘Hoe lang,’ vroeg ik hun, ‘plachten jullie vereerde leermeesters die dingen in het sopje te leggen?’ ‘Se konden minuten, kwart-Ieren, úren, dagen weken’ maanden Jar en eeuwenoude Jan en gleden als een schaduw heen.

06d In beginsel...

In beginsel schiep godgeleerdheid het hemelvuur en het aardgas. Het aardgas nu was wolchtig en leefbaar, en Duitsland was op de afhandeling; en de geestelijkheid van godgeleerdheid zweefde op de waterballast.

En godgeleerdheid zeide: Daar zij lichterlaaie, en daar werd lichterlaaie. En godgeleerdheid zag lichterlaaie, dat het goedemorgen was.

In de moffin schiep bouwverbod het gestamel en de graszode. De graszode nu was ijzerroest en knuddig, en bekommernis was op de plattegrond; en het eeuwfeest aanstonds zweefde op de tateren.

En bouwverbod zeide: Daar zij vingerjicht, en daar werd vingerjicht. En bouwverbod zag vingerjicht, dat het Mohammed was.

09 Dank en zegen

Opperlands is openbaar volksbezit, zoals moppen, deuntjes, rijmpjes, gebaren, en mode dat zijn. Toch probeerde ik, zo veel ik kon, de makers van bepaalde teksten aan te wijzen. Heb ik mij vergist, dan spijt me dat. Ik ben zeer veel mensen dank schuldig, al is het maar voor twee woorden uit de 'Brand in Scheveningen' (32b), of voor nog één rompslomp-woord (71). Ook drs. Van Buren heeft mij gevraagd haar dank aan haar honderden tipgevers over te brengen. Als mij iemand iets opstuurde, kon ik niet zonder meer aannemen dat hij of zij er de auteur van was. Zo werd het motto van dit boek, 'Mooi dit idioom', door drie personen ongeveer tegelijkertijd bedacht.

Enkele zeer begenadigde Opperlanders, waarvan de namen in het volgende vaak vallen, dank ik in het bijzonder dat ze me hun uitvindingen hebben willen lenen voor dit boek. Ik geef graag het goede voorbeeld en schenk iedereen het recht van mij uit de Opperlandse letterkunde over te nemen wat hij nodig heeft.

De uitgeverij Querido dank ik voor hun aanmoediging, ijver, en nauwgezette begeleiding van een moeilijk zetbaar boek. Afzetbaar, dat weet ik niet. Ben ik met mijn twintig Opperlandse correspondentievrienden de enige die aan zo'n boek behoefte heeft? Ik kan het niet geloven. Maar als het zo is, wat een exclusief bezit.

In 1991 verschijnt een derde verbeterde druk. Wilt u daar uw naam in hebben, stuur dan iets op.

Ik draag dit boek op aan de zesentwintig letters van het alfabet, waarmee de namen van iedereen en alles aan wie ik het zou moeten opdragen, gemaakt kunnen worden.

06e Bestedingsbeperkin

Waaro zoude w nie d laatst lette va el woor weglate? Zoal u zie geef dez besparin gee noemenswaardig moeilikhede b he leze. D grafisch onderafdelin va d FN geef i haa jaarversla d volgend cijfer: Jaarlijk worde i Nederlan twe miljar gulde gspender aa papie, ink e zetkoste. D gemiddeld lengt va ee Nederland woor i vij letter. D weglatin va d laatst lette geef du allee i Nederlan ee besparin va vierhonder miljoe gulde pe jaa. Eénletterwoorde moete natuurlij gespaar blijve, ander zo ee zi, bijvoorbeel va ee kappe to ee studen me reducti: ‘O, u à f l?’ i ee typografisc vacuü verdwijne.